

Åsa Borin
Kanslichef

Regeringskansliet
Näringsdepartementet

Remittering av underlagsrapporter från arbetet med att ta fram Sveriges första nationella skogsprogram

Yttrandet har på rektors uppdrag utarbetats av Områdesnämnden för naturvetenskap. Ärendet har beretts av professor Kristoffer Hylander, Institutionen för ekologi, miljö och botanik.

Det sammanlagda materialet i de fyra underlagsrapporterna är mycket omfattande både vad avser antalet sidor, men också antalet mål och förslag på åtgärder. Det är därför en mycket svår uppgift att inom en begränsad tid göra en heltäckande och rättvisande analys och avge ett remissyttrande. Man kan konstatera att det också finns många mål och strategier som överlappar respektive är i konflikt med varandra både inom och mellan rapporterna och tidsbristen i arbetet med att ta fram rapporterna är något som det också vittnas om i texten. Ofta målas också utopiska bilder upp: t.ex. mycket vilt och lite viltskador, hög produktion av ”frisk” skog och rik biologisk mångfald etc.

Stockholms universitet välkomnar processen med att samlas till dialog och samtal med syftet att identifiera gemensamma mål och strategier från många olika aktörer. Man skall inte underskatta vad goda öppna samtal kan leda till när det gäller en ökad kunskap men också förståelse för olika synsätt. Samtidigt skall man inte ha alltför stor tilltro till att nå koncensus kring alla frågor där det oundvikligen finns olika målbilder för olika människor och organisationer. Det kan dock ändå vara värdefullt att ha sådana samtal så att det framgår tydligare var skiljelinjerna går. Sådant kan underlätta för allmänhet och politiker att bilda sig en uppfattning i frågan och ta ansvar för beslut om avvägningar i de fall inte enighet kan nås. Det hade varit värdefullt med en tydligare kommunikering av sådana fall i detta material.

Stockholms universitet fokuserar nedan på aspekter som främst kommit fram i delrapport 2, men som även berör de andra delrapporterna. Yttrandet går inte in på detaljer utan vill lyfta fram några generella punkter där rapporterna är svaga.

Områdesnämnden för naturvetenskap

Ökad produktion

En viktig utgångspunkt som genomsyrar texten är frågan om ökad produktion av biomassa i skogen. Stockholms universitet vill lyfta fram två aspekter på denna fråga som saknas i rapporterna.

För det första finns ingen reflexion kring denna utgångspunkt. Stockholms universitet anser att man bör vara kritisk till en tanke om en ständig tillväxt av produktionen av biomassa. Någonstans går en gräns för vad som är möjligt att producera på varje hektar och man kan ifrågasätta om det är en klok strategi att försöka vara så nära denna gräns som möjligt, givet att vi vet att det finns ett antal miljörisiker med en sådan produktion. Ett svenskt skogsprogram kan inte utgå ifrån att produktionen av biomassa hela tiden skall öka, utan ett bättre angreppssätt vore att utgå från uthålliga långsiktiga nivåer. Det kanske är det som avses när det gäller skrivningarna om ”inom naturens gränser” som återkommer i rapporterna. Detta är en vag skrivning som behöver förtydligas. Fokus i rapporterna är en ökning av tillväxt och produktion. Det kan inte vara produktionen av kubikmeter biomassa som är målet i sig – målet måste vara ett uthålligt brukande, lönsamhet, arbetstillfällen etc. Det är inte självklart att en ökning av produktion av biomassa är framtidens lösning. Andra aspekter såsom andra värden i skogen, andra produkter som ger mervärden i produktionskedjan etc. nämns i rapporterna men får för lite utrymme.

Detta sagt, finns ett intressant argument för en stor biomasseproduktion och det är omställningen från fossil till biobaserad energi. Här kan skogen få en större roll och detta belyses väl i rapporterna. Dock kan det vara på sin plats att bättre förklara hur skogen kan få en positiv roll för klimatarbetet. Det är också bara i den mån som fossila energikällor ersätts, som energi från biomassa kan få en betydelse och det finns en tydlig tidsfördröjning här. På kort sikt kan faktiskt minskade avverkningar vara en strategi för att mer kol skall vara bundet. Sambanden mellan intensivt odlad skog och climateffekter är också ofullständigt belysta även om snabbväxande unga skogar kan ta upp mycket kol. T.ex. behövs en livscykelanalys av processen, där energin som behövs för att tillverka kvävegödsel mm finns med i beräkningen av vilken energi skogen kan ge. Frågan om biomasseökning i relation till klimatarbete resp. biomasseökning i största allmänhet har fått för lite behandling i rapporterna.

Ekosystemtjänster/Biologisk mångfald/Miljömål

Det finns många skrivningar om att skogens ekosystemtjänster i framtiden bör synliggöras tydligare. T.ex. finns förslag om dialogforum mellan intressenter och att ekosystemtjänsterna skall värderas ekonomiskt (där så är möjligt). Detta kan vid en första anblick verka lovligt och det finns pedagogiska värden i detta. Dock vill Stockholms universitet flagga för faran med en ekonomisk värdesättning av sådant som har etiska bottnar och det kan finnas flera skäl att ha så kallade multifunktionella landskap även om de inte är de ekonomiskt optimerade. Det finns risker att vi (allmänhet och politiker) abdikerar från vårt ansvar att ta obekväma beslut och göra avvägningar av hur motstående mål skall hanteras om vi alltför lättvindigt serveras

ekonomiska kalkyler (t.ex. baserade på frågor om vår betalningsvilja) för friluftsliv, svamp och bär, rent vatten, biologisk mångfald etc.

Det finns en tanke om att gynnande av ekosystemtjänster och biologisk mångfald går hand i hand. Så kan det vara i många lägen, men det finns också tydliga motsättningar. Gynnandet av en viss ekosystemtjänst kan missgynna biologisk mångfald och vice versa och det finns avvägningar mellan olika ekosystemtjänster. När man talar svepande om ekosystemtjänster blir detta lätt bortglömt. Stockholms universitet föreslår att man istället synliggör de värden som det handlar om. Det finns få fördelar att slå ihop jaktbart vilt, bärproduktion, virkesproduktion, naturturism, markens rening av vatten, näringscirkulation etc. i ett begrepp. Det är bättre att explicit tala om vad det gäller. Då kommer synergier och avvägningar tydligare fram i ljuset.

Det kan vara en bättre utgångspunkt att utgå ifrån miljömålen och vad som krävs på skogsmarken för att nå de olika miljömålen än att svepande tala om att alla ekosystemtjänster skall maximeras. Precis som när det gäller produktion av biomassa så kanske inte målet skall vara att maximera alla ekosystemtjänster.

Det är uppenbart att skogsekosystemen har påverkats mycket starkt av det moderna skogsbruket och att vi fortfarande inte fullt ut ser konsekvenserna av detta på den biologiska mångfalden. Detta manar till försiktighet och mycket tyder på att den nuvarande nivån på skydd och skötsel med inriktning på den biologiska mångfalden inte är tillräcklig för ett långsiktigt bevarande av livskraftiga populationer av skogens arter i sina naturliga utbredningsområden. Problemet kommer att accentueras av klimatförändringar som kommer göra att behovet för arterna att sprida sig ytterligare kommer att öka. Detta är ett område där målbilder om ökad produktion krockar med målen om mer varierade skogar, skydd, skötsel och restaurering för biologisk mångfald. Detta glimtar fram här och var i rapporterna, men det är ett stort fokus på produktivitetsökning. Skogsprogrammet lutar sig mot vaga skrivningar såsom ”inom naturens gränser” som är odefinierade. Även scenarier som har en mindre produktion än nu bör övervägas om målen för biologisk mångfald skall kunna nås.

Styrmedel

Det är bra att frågan om styrmedel för att samordna insatser på landskapsnivån lyfts upp. Detta bör diskuteras vidare.

Det framgår i rapporterna att förutsättningarna för förslagen är att ”den lagliga ägande- eller brukanderätten inte förändras eller urholkas”.

Stockholms universitet ställer sig tveksamt till att inte också diskutera möjliga långsiktiga förändringar av ägande- och brukanderätten. Givet de senaste 150 årens överutnyttjande av jordens naturresurser är det uppenbart att vi måste ha en lagstiftning som förhindrar en fortsatt utarmning och istället stakar ut en möjlig väg framåt. Trots omfattande förändring i

brukningsformer och intensitet under de senaste 100 åren, som gett upphov till en tydlig negativ påverkan, inte minst på biologisk mångfald men även på sociala värden, finns uppenbart ett så starkt motstånd mot att ens diskutera denna fråga att den strukits från dagordningen. Kommer nya rön fram måste vi då och då ifrågasätta om vår lagstiftning är rimlig och detta är ett bra tillfälle att diskutera detta.

Det talas om vikten att samhället ersätter de som producerar ”nyttigheterna”. Detta synsätt är nära sammanknippt med brukanderätten, men samhället bör noga överväga var gränsen går mellan vad som skall anses vara ett lagkrav på markägaren och när denne skall få ersättning. Man bör noga överväga fördelar och nackdelar med olika ersättningssystem på kort och lång sikt, både när det gäller vad de gör med våra etiska värdesystem och vad det gäller det ekonomiskt rimliga i dem.

Anders Karlhede
Vicerektor för det naturvetenskapliga
området

Åsa Borin
Kanslichef